

УДК 378.04:62:[159.9:316.47

© Ю. В. Кукса, 2023

orcid.org/0000-0001-7346-9529

<https://doi.org/10.33989/2226-4078.2023.2.288302>

КУКСА Юрій Володимирович

*аспірант кафедри психології Полтавського національного педагогічного
університету імені В.Г. Короленка*

ОСОБЛИВОСТІ МІЖСОБИСТІСНОЇ ВЗАЄМОДІЇ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ТЕХНІЧНОГО ПРОФІЛЮ З РІЗНИМ ТИПОМ ІНТЕРАКТИВНОЇ СПРЯМОВАНOSTI

Статтю присвячено проблемі побудови міжособистісної взаємодії студентами технічного профілю. Зокрема, описано результати порівняльного дослідження особливостей побудови міжособистісної взаємодії студентами технічного профілю з різним типом інтерактивної спрямованості.

У статті під взаємодія мається на увазі будь-яка узгоджена дія двох чи більше людей. Серед умов, за яких можливе існування та перебіг взаємодії, визначені взаєморозуміння її учасників та усвідомлення кожним з учасників власного внеску у спільну діяльність.

За результатами емпіричного дослідження було виявлено, що хоча студентам технічного профілю притаманний певний рівень дисгармонії у міжособистісних відносинах, відносини більше половини з них все ж здебільшого досить гармонійні і носять стабільний характер. У цих студентів є прагнення враховувати індивідуальні особливості одне одного. Крім того, діагностика інтерактивної спрямованості опитаних майбутніх фахівців технічного профілю засвідчила, що переважна більшість студентів мають середній рівень орієнтації на особисті інтереси та орієнтації на взаємодію і співпрацю, а рівень маргінальної орієнтації серед них є здебільшого високим, тобто цим студентам притаманні прояви інфантилізму, неконтрольованості вчинків, наслідування.

Визначення особливостей побудови міжособистісної взаємодії студентами технічного профілю з різним типом інтер-

активної спрямованості показало, що чим вищий рівень прояву конфліктності у відносинах демонструють студенти, тим більше вони орієнтовані на переслідування виключно власних цілей. Крім того, чим більше досліджувані студенти демонструють підвищену

стурбованість відносинами, тим більше цим досліджуваним притаманні прояви інфантилізму та неконтрольованості вчинків. Також чим більше у студентів виражене прагнення дистанціюватися від інших людей, тим імовірніше у них проявляється схильність просто підкорятися обставинам і поводитися імпульсивно. Ми дійшли висновку, що майбутнім фахівцям технічного профілю з різним типом інтерактивної спрямованості притаманна відмінна специфіка побудови міжособистісної взаємодії.

Ключові слова: *взаємодія, міжособистісна взаємодія, дисгармонійність відносин, інтерактивна спрямованість, студенти технічного профілю.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Вивчення психологічних особливостей міжособистісної взаємодії є невід’ємним аспектом вирішення численних проблем соціально-психологічної природи у різних сферах соціуму, породжених збільшенням кількості та інтенсивності контактів між людьми. Винятково гострими вони є для фахівців професій технічного спрямування, оскільки вимагають високого рівня комунікативних навичок, взаємовідносин та організації сумісної діяльності, а фахівці цієї галузі часто виявляються неготовими до цього. У цьому контексті зростає роль знань про психологічну сутність феномену міжособистісної взаємодії, а також чинники її ефективного здійснення у професійній діяльності фахівців технічного профілю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Попри значну актуальність проблеми міжособистісної взаємодії, вона є недостатньо дослідженою як у теоретичному, так і у практичному аспектах. У наукових роботах таких учених, як М. Аргайл, Е. Берн, О. Булгакова, Л. Велитченко, Є. Гусарова, Л. Журавльова, Т. Коломієць, В. Маралов, О. Молчанюк, В. Панфьоров, В. Перевалов, Л. Романюк, К. Седих, Г. Скиба, А. Хараш, Є. Хоменко, К. Хорні та інші здійснені спроби вивчення міжособистісної взаємодії у різних галузях психологічного знання. Узагальнення цих та подібних досліджень дає змогу констатувати неповну сформованість єдиного підходу до визначення поняття міжособистісної взаємодії і, відповідно, до розуміння ролі особистісної спрямованості у побудові міжособистісної взаємодії.

За цих обставин **метою статті** є здійснення порівняльного

аналізу особливостей побудови міжособистісної взаємодії студентами технічного профілю з різним типом інтерактивної спрямованості.

Виклад основного матеріалу дослідження. У «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» поняття «взаємодія» трактується як «...взаємний зв'язок між предметами у дії, а також погоджена дія між ким-, чим-небудь» (Бусел, 2003). Звідси слідує, що будь-яка погоджена дія двох чи більше людей може називатися взаємодією.

Власне взаємодія – це процес прямої або непрямої взаємодії суб'єктів (об'єктів) одне з одним, що створює їх взаємний стан та відносини (Москаленко, 2007).

Серед умов, за яких можливе існування і перебіг взаємодії, наголошують на проблемі взаєморозуміння її учасників та усвідомлення кожним з учасників свого внеску у спільну діяльність (Ситнік, 2020).

Аналіз специфіки міжособистісної взаємодії майбутніх фахівців технічного профілю становить особливий інтерес у практичному плані. У зв'язку з цим нами було проведене емпіричне дослідження, яким було охоплено 120 студентів закладів вищої освіти технічного профілю Полтавської та Харківської областей. До програми емпіричного дослідження було включено методичку «Суб'єктивна оцінка міжособистісних стосунків» С. Духновського, яка спрямована на визначення характеристик дисгармонії міжособистісних відносин, та методичку «Діагностика інтерактивної спрямованості особистості» (Н. Щуркова), яка призначена для вивчення вектора інтерактивної спрямованості особистої соціалізації.

На першому етапі дослідження було проаналізовано особливості дисгармонії міжособистісних відносин, присутні у студентів технічного профілю (табл. 1).

За шкалою «Напруженість відносин» переважна більшість досліджуваних (45 %) демонструють середній рівень прояву, тобто їм притаманна помірно виражена напруженість у відносинах з оточуючими, а також необхідна підтримка інтенсивності відносин. Такі студенти технічного профілю можуть відчувати суб'єктивне емоційне благополуччя, комфорт у відносинах, адже серйозні труднощі та проблеми у відносинах відсутні або успішно вирішуються. Ці студенти, як правило,

задоволені тим, як складаються їхні стосунки з іншими людьми.

Таблиця 1

Розподіл майбутніх фахівців технічного профілю за проявом характеристик дисгармонії міжособистісних відносин (n=120, у %)

Характеристики дисгармонії \ Рівень прояву	Низький	Середній	Високий
Напруженість відносин	40	45	15
Відчуженість у відносинах	27	44	29
Конфліктність у відносинах	40	50	10
Агресія у відносинах	20	60	20
Індекс дисгармонійності відносин	32	51	17

Дещо менша частина студентів технічного профілю (40 %) мають низький рівень прояву напруженості відносин. Такі досліджувані зазвичай не замислюються про те, як складаються їхні відносини, можливо, вони не помічають справжнього ставлення щодо них інших людей. Низькі значення цих студентів можуть свідчити також про велику кількість соціальних контактів, які не мають достатньої глибини і значущості та носять переважно поверховий характер.

Найменша частина опитаних (15 %) мають високий рівень прояву напруженості у відносинах, тобто їм притаманна зайва зосередженість, поглиненість думками про відносини, підвищена стурбованість відносинами, які є нестійкими, що викликають занепокоєння та дискомфорт. Напруженість у відносинах у цих досліджуваних може супроводжуватись почуттям сум'яття, емоційною нестійкістю, підвищеною стомлюваністю, гнітючими почуттями.

За шкалою «Відчуженість у відносинах» переважна більшість студентів технічного профілю (44 %) демонструють середній рівень прояву, тобто почуваються добре серед людей, прагнуть встановлювати близькі, чуттєві, довірчі стосунки з іншими людьми. Вони відчують, що їх розуміють чи намагаються зрозуміти. Наявність симпатії і тяжіння до інших говорить про те, що беруться до уваги їхні упередження та

слабкості. Водночас цим досліджуваним невластиве почуття самотності та ізоляваності від інших людей.

Високі значення відчуженості у відносинах мають 29 % студентів технічного профілю. У них виражене прагнення дистанціюватися від інших людей. У відносинах має місце відсутність довіри, розуміння, близькості, тобто відносини не викликають у них почуття комфорту. Ці опитані обережні у встановленні близьких відносин та у виборі осіб, з якими створюють глибші емоційні стосунки.

Низькі значення відчуженості у відносинах притаманні для 27 % досліджуваних. Їхня поведінка характеризується демонстрацією залежності, конформності з метою уникнути самотності та «непотрібності». Властиве їм і прагнення наголосити на своїй причетності до інтересів більшості.

За шкалою «Конфліктність у відносинах» половина досліджуваних студентів технічного профілю (50 %) мають середній рівень прояву, тобто зазвичай у конфліктах вони орієнтовані на спільний пошук рішення, що задовольняє інтереси всіх сторін. Як правило, труднощі та протиріччя, які у них виникають, вирішуються конструктивно.

Низькі значення конфліктності у відносинах властиві для 40 % опитаних. Їм властива компромісна поведінка, нестримність у вияві дружелюбності, нерішучість, уникнення конфронтації між людьми, імовірно, зі страху бути відкинутими.

Найменша частина опитаних (10 %) мають високий рівень прояву конфліктності у відносинах, тобто їм притаманна наявність протиріч, протистояння. У відносинах кожен з цих досліджуваних орієнтується на свої інтереси, прагне нав'язати краще для себе рішення, а також відкрито бореться за реалізацію своїх інтересів.

За шкалою «Агресія у відносинах» переважна більшість досліджуваних студентів технічного профілю (60 %) демонструють середній рівень прояву, тобто у відносинах у них виражене прагнення зайняти позицію «на рівних». Цим досліджуваним властиві тактовність та дружелюбність, співробітництво, щирість та безпосередність у відносинах. Прояв люті, ворожості і заздрощі, негативна критика та роздратування щодо інших відсутні.

Високі значення агресії у відносинах мають 20 % опитаних студентів технічного профілю. Їм властива тенденція підкорити собі інших, домінувати серед них, використовувати їх. Крім того, можливий прояв непрямой агресії, різкості, грубості у відносинах (як у вербальній, так і у невербальній формі).

Низькі значення агресії у відносинах, які властиві для 20 % опитаних, є демонстрацією їхнього м'якосердя, альтруїзму, гіперсоціальності. Імовірно, агресивні наміри ними ретельно ховаються чи контролюються.

Говорячи про індекс дисгармонійності відносин, можемо зробити висновок, що більше половини опитаних студентів технічного профілю (51 %) демонструють середні показники, тобто їхні відносини здебільшого досить гармонійні і носять стабільний характер, що передбачає тривале збереження взаємодії у групі, що викликає позитивні почуття, емоційний комфорт у групі. У цих студентів є прагнення враховувати індивідуальні особливості одне одного, а їхні відносини носять відкритий природний характер.

Близько третини опитаних студентів технічного профілю (32 %) мають низький рівень індексу дисгармонійності відносин. Імовірно, у них надмірно виражені почуття, що зближують, такі як єдність, спільність між людьми, дружельюбність, добросердя, вдячність, повага, любов, що також говорить про дисгармонію у відносинах. Крім того, це може свідчити про те, що вони не помічають наявності труднощів, проблем у відносинах.

Ще 17 % опитаних мають високі показники індексу дисгармонійності відносин, що свідчить про наявність дисгармонії у міжособистісних відносинах, а саме відсутність єдності, злагоди з іншими людьми, ослаблення позитивних емоційних зв'язків, переважання роз'єднуючих почуттів (самотність, неприязнь, агресія, вина, каяття, заздрість, сором, образа) над зближувачими почуттями.

Отже, за усіма характеристиками дисгармонії міжособистісних відносин та за сукупним індексом дисгармонійності відносин студенти технічного профілю демонструють здебільшого середні показники.

Результати дослідження інтерактивної спрямованості особистості студентів технічного профілю подано у табл. 2.

У групі досліджуваних студентів технічного профілю орієнтація на особисті (егоїстичні інтереси) представлена здебільшого на середньому рівні (44 %).

Таблиця 2

Характеристики інтерактивної спрямованості майбутніх фахівців технічного профілю (n=120, у %)

Типи інтерактивної спрямованості	Рівень прояву		
	Низький	Середній	Високий
Орієнтація на особисті (егоїстичні) інтереси	27	44	29
Орієнтація на взаємодію і співпрацю	40	45	15
Маргінальна орієнтація	20	38	42

Цими досліджуваними інтереси і цінності інших людей чи груп найчастіше ігноруються або розглядаються виключно в практичному контексті, що й зумовлює деяку конфліктність і ускладнення в міжособистісній адаптації. Ще 29 % досліджуваних мають високий рівень орієнтації на особисті (егоїстичні) інтереси. У взаємодії з іншими людьми ці студенти переслідують виключно цілі задоволення особистих потреб і домагань. 27 % студентів демонструють низький рівень прояву особистих (егоїстичних) інтересів. У них мотиви власного благополуччя не є визначальними.

Крім того, у групі досліджуваних студентів технічного профілю орієнтація на взаємодію і співпрацю представлена здебільшого на середньому рівні (45 %). Це говорить про їхню потребу у підтримці конструктивних відносин із членами малої групи, емпатії та про інтерес до спільної діяльності. 40 % студентів демонструють низький рівень прояву орієнтації на взаємодію і співпрацю. Ці опитані не зацікавлені у спільній діяльності з іншими. Ще 15 % досліджуваних мають високий рівень орієнтації на взаємодію і співпрацю. Їм притаманний оптимальний показник соціалізації та адаптації.

Серед досліджуваних студентів технічного профілю маргінальна орієнтація представлена здебільшого на високому рівні (42 %), тобто цим досліджуваним притаманні прояви інфантилізму, неконтрольованості вчинків, наслідування. Ще 38 % досліджуваних мають середній рівень маргінальної орієнтації, тобто їм властива схильність іноді просто підкоря-

тися обставинам і поводитися імпульсивно. Водночас 20 % студентів демонструють низький рівень прояву маргінальної орієнтації, тобто є виваженими та продуманими.

Отже, більшість студентів технічного профілю мають середній рівень орієнтації на особисті інтереси та орієнтації на взаємодію і співпрацю, а також високий рівень маргінальної орієнтації.

З метою визначення особливостей побудови міжособистісної взаємодії студентами технічного профілю з різним типом інтерактивної спрямованості, було здійснене порівняння результатів дослідження за методиками «Суб'єктивна оцінка міжособистісних стосунків» С. Духновського та «Діагностика інтерактивної спрямованості особистості» (Н. Щуркова) за коефіцієнтом лінійної кореляції r_{xy} Пірсона (Моргун, Тітов, 2012). Отримані результати представлені у табл. 3.

Таблиця 3

Обчислення кореляції між інтерактивною спрямованістю та особливостями побудови міжособистісної взаємодії студентами технічного профілю за коефіцієнтом лінійної кореляції r_{xy} Пірсона

Інтерактивна спрямованість	Орієнтація на особисті (еґоїстичні) інтереси	Орієнтація на взаємодію і співпрацю	Маргінальна орієнтація
Характеристики дисгармонії міжособистісних відносин			
Напруженість відносин	0,106	0,025	0,512*
Відчуженість у відносинах	0,059	0,133	0,325*
Конфліктність у відносинах	0,625**	0,102	0,126
Агресія у відносинах	0,226	-0,085	0,195
Індекс дисгармонійності відносин	0,201	0,125	0,201

Отже, був виявлений статистично значущий помірний кореляційний зв'язок ($p \leq 0,01$) між конфліктністю у відносинах майбутніх фахівців технічного профілю та їх орієнтацією на особисті (еґоїстичні) інтереси (0,625). Це говорить про те, що чим вищий рівень прояву конфліктності у відносинах демонструють студенти, тим більше вони орієнтовані на переслідування виключно власних цілей, і навпаки, задоволення

студентами тільки особистих потреб і домагань у взаємодії з іншими спричиняє підвищену конфліктність.

Крім того, було виявлено статистично значущий помірний кореляційний зв'язок ($p \leq 0,05$) між напруженістю відносин та маргінальною орієнтацією студентів технічного профілю (0,512). Це є свідченням того, що чим більше досліджувані студенти демонструють зайву зосередженість, поглиненість думками про відносини, тим більше їм притаманні прояви інфантилізму, неконтрольованості вчинків, наслідування, і навпаки, чим більш неконтрольованими є вчинки досліджуваних, тим більше вони схильні демонструвати підвищену стурбованість відносинами, які є нестійкими.

Також було виявлено статистично значущий помірний кореляційний зв'язок ($p \leq 0,05$) між відчуженістю у відносинах та маргінальною орієнтацією майбутніх фахівців технічного профілю (0,325). Така картина говорить про те, що чим більше у студентів виражене прагнення дистанціюватися від інших людей, тим імовірніше у них проявляється схильність просто підкорятися обставинам і поводитися імпульсивно, і навпаки, імпульсивна та неконтрольована поведінка здатні ще більше поглибити дистанцію з оточуючими людьми.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Отже, взаємодією можна називати будь-яку узгоджену дію двох чи більше людей. За результатами емпіричного дослідження було виявлено, що студентам технічного профілю притаманний певний рівень дисгармонії у міжособистісних відносинах. Крім того переважна більшість студентів мають середній рівень орієнтації на особисті інтереси та орієнтації на взаємодію і співпрацю, а рівень маргінальної орієнтації здебільшого є високим.

Визначення особливостей побудови міжособистісної взаємодії студентами технічного профілю з різним типом інтерактивної спрямованості показало, що чим вищий рівень прояву конфліктності у відносинах демонструють студенти, тим більше вони орієнтовані на переслідування виключно власних цілей. Крім того, чим більше студенти демонструють підвищену стурбованість відносинами, тим більше цим досліджуваним притаманні прояви інфантилізму та неконтрольованості вчинків. Також чим більше у студентів виражене прагнення дистанцію-

ватися від інших людей, тим імовірніше у них проявляється схильність просто підкорятися обставинам і поводитися імпульсивно. Отже, майбутнім фахівцям технічного профілю з різним типом інтерактивної спрямованості притаманна відмінна специфіка побудови міжособистісної взаємодії.

У контексті обраної проблематики перспективи подальших досліджень полягають у поглибленому дослідженні питання формування навичок міжособистісної взаємодії у студентів у процесі їх фахової підготовки у закладах вищої освіти технічного профілю.

Список використаних джерел

- Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред В.Т. Бусел]. Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2003. 1440 с.
- Москаленко В. В. Психологія соціального впливу. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 448 с.
- Моргун В. Ф., Тітов І. Г. Основи психологічної діагностики. Київ : Слово, 2012. 460 с.
- Ситнік С. В. Психологія міжособистісної взаємодії: монографія. Одеса : ФОП Бондаренко М.О., 2020. 350 с.

References

- Busel, V. T. (Ed.) (2003). *Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy [A large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language]*. Kyiv; Irpin: VTF «Perun» [in Ukrainian].
- Morhun, V. F., Titov, I. H. (2012). *Osnovy psykhologichnoi diahnostryky [Fundamentals of psychological diagnostics]*. Kyiv: Slovo [in Ukrainian].
- Moskalenko, V. V. (2007). *Psykhologhiia sotsialnoho vplyvu [Psychology of social influence]*. Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury [in Ukrainian].
- Sytnik, S. V. (2020). *Psykhologhiia mizhosobystisnoi vzaemodii [Psychology of interpersonal interaction]: monohrafiia*. Odesa: FOP Bondarenko M.O. [in Ukrainian].

Y. Kuksa

PECULIARITIES OF INTERPERSONAL INTERACTION OF FUTURE TECHNICAL PROFILE SPECIALISTS WITH DIFFERENT TYPES OF INTERACTIVE ORIENTATION

The article is devoted to the problem of interpersonal interaction creation by students of a technical profile. In particular, the results of a comparative study of the peculiarities of the interpersonal interaction creation by students of a technical profile with different types of interactive orientation are described.

In the article, interaction refers to any agreed action of two or more people. Among the conditions under which the existence and progress of interaction is possible, there are defined the mutual understanding of its participants and the awareness of each of the participants of their own contribution to the joint activity.

According to the results of the empirical study, it was found that although the technical profile students have a certain level of disharmony in interpersonal relationships, the relationships of more than half of them are mostly harmonious and stable in nature.. In addition, the diagnosis of the interactive orientation of the studied future technical profile specialists proved that the vast majority of students have an average level of orientation to personal interests and orientation to interaction and cooperation, and the level of marginal orientation among them is mostly high, that is, these students are characterized with manifestations of infantilism, uncontrollability of actions, imitation.

Determining the peculiarities of the interpersonal interaction creation by the technical profile students with different types of interactive orientation showed that the higher the level of manifestation of conflict in relationships students demonstrate, the more they are focused on pursuing their own goals exclusively. In addition, the more the studied students demonstrate an increased concern for relationships, the more these future technical profile students are characterized with manifestations of infantilism and uncontrollable actions. Also, the more students express a desire to distance themselves from other people, the more likely they are to simply obey to circumstances and behave impulsively. Thus the future specialists of technical profile with different types of interactive orientation are characterized with different specificity of interpersonal interaction creation.

Keywords: *interaction, interpersonal interaction, disharmony of relations, interactive orientation, technical profile students.*

Надійшла до редакції 1.08.2023 р.